

Materialnopravna vprašanja

Slobodan Budak

Budući da se tek sad zapravo javljam za riječ, a ono su prije bile tek neke intervencije, neki prilozi diskusiji i raspravi, koristim ovu priliku da se sazivaču Skupa zahvalim što me je počastio pozivom da kao zagrebački i hrvatski odvjetnik prisustvujem ovom vašem skupu i da osobno, u okviru mojih skromnih mogućnosti, izrazim svoju solidarnost s djelatnošću vašeg i u nas cijenjenog Odbora za zaštitu ljudskih prava. Moj doprinos u ovoj diskusiji bit će vrlo skroman. Iznijeću stajališta, prije svega, jednog praktičara, a bojim se da ovim što kažem neću obogatiti našu krivično-pravnu teoriju.

Ono o čemu bih ja htio govoriti, dijelom se dotiče onih pitanja koja su već dotakle neke kolege, pa ću nastojati izbjeći ponavljanja. Već su kolega Stanovnik, kolega Šeks i kolega Klep govorili o pitanju da li su naša četvorica osuđenika možda postupala u situaciji iz člana 10 Krivičnog zakona Jugoslavije t. j. u stanju krajne nužde itd. Uz ostalo ću se dotaći i tog pitanja. Pokušati ću utvrditi ima li argumenata iz kojih bi se moglo zaključiti da li je postupanje (a uzet ću samo jednog od njih, da bih pojednostavio stvar), najprije optuženog, pa potom i pravomoćno osuđenog Ivana Borštnera, možda u sebi sadržavalo i takve okolnosti koje dokazuju da u njegovu postupanju nema elemenata krivičnog djela zbog kojeg je optužen, odnosno nema elemenata nikakvog krivičnog djela. Poskušat ću nešto više kazati o tome.

Činjenica je da su sva četvorica danas pravomoćno presudjeni zbog krivičnog djela iz člana 224. Krivičnog zakona Jugoslavije t.j. zbog krivičnog djela odavanja vojne tajne. U raspravi o tome da li su oni izvršili to krivično djelo posebnu teškoću predstavlja okolnost da se radi o jednom sasvim specifičnom krivičnom djelu, o krivičnom djelu odavanja vojne tajne. Prema tome, nama koji raspravljamo taj problem, ostaje (bar meni osobno) potpuno nedostupno što je zapravo bio predmet inkriminacije koje su njima stavljene na teret. Zbog toga moram poći od pretpostavki na koje me navode podaci do kojih se može legalno doći: u prvom redu u optužnici i u dvijema presudama.

Pokušati ću najprije procijeniti radi ili se uopće o tajni i drugo, da li je autor-skriptor te vojne tajne, komandant, zapovjednik LAO, bio ovlašten izdati takvu jednu zapovijest. Mislim da je to značajno pitanje.

Tu se mora poći od nekih pretpostavki koje su utemeljene na spisu, na stanju spisa. Iz tih pretpostavki se može zaključiti da je u pitanju zapovjed komandanta Ljubljanske armijske oblasti, kojom on daje konkretne naloge podređenim starješinama o postupanju vojnih jedinica u neakvim situacijama i okolnostima, koje su tom zapoviješću predviđene kao moguće.

Drugo, zaključujem da je sadržaj tih zapovijesti, po lektoru t.j. po onome koji je čitao, po Borštneru, mogao biti doživljen i kao ograničavanje ili suspendiranje prava odlučivanja po najvišim državnim organima SR Slovenije kao nosiocima nacionalnog slovenskog suvereniteta na području Slovenije.

Na te pretpostavke me navode i razlozi drugostepene i prvostepene presude. Posebno kad se u njima citira (na stranama 5, 6, 7, prvostepena presuda i na stranama 12, 25, 26 drugostepena presuda) obrana optuženog Borštnera. Iz tih dijelova presude bi proizlazilo da Borštner tu zapovijed doživljava kao ograničenje suvereniteta tih najviših slovenskih državnih organa.

Za svoju diskusiju sam uz Ustav Jugoslavije koristio, još i Ustav Hrvatske, jer iz dosadašnjih iskustava zaključujem da su naši republički ustavi vrlo slični i da se u ovim pitanjima slično ili gotovo istovjetno rješavaju ta pitanja. Meni se, kao jedna od ključnih stvari postavlja pitanje: da li je u vrijeme mira, komandantu jedne vojne oblasti dopušteno donijeti neku zapovijest kojom bi se moglo ograničavati ili suspendirati suverenitet neke od republika ili ne? Moj odgovor bi bio vrlo decideran: to nije dopušteno komandantu ni jedne, pa ni ljubljanske vojne oblasti.

Naime, u članu 316. stav 2. Ustava Jugoslavije izričito je propisano da isključivo Predsjedništvo SFRJ naređuje upotrebu oružanih snaga *u miru*. Nitko drugi na području Jugoslavije, osim Predsjedništva SFRJ kao kolektivnog vrhovnog komandanta kao nasljednika Predsjednika Republike i kao jedno kolektivno, najviše tijelo u kojem su paritetno zastupljene sve republike, ne može upotrijebiti oružane snage Jugoslavije u miru. I *nitko* drugi.

Da se ne radi pak o takvoj tajni koja bi ustvari bila prenošenje jednog takvog naredjenja Predsjedništva SFRJ, koje bi po članu 316. stav 2, Ustava SFRJ bilo ovlašteno narediti upotrebu oružanih snaga u miru, zaključujem iz slijedećeg: član 129. Krivičnog zakona Jugoslavije (u našim zakonima, republičkim i savezним imamo puno krivičnih djela odavanja tajni) govori o odavanju *državne* tajne. Kada bi se radilo o naredjenju koje je izvorno donijelo Predsjedništvo SFRJ tada bi onaj ko provali tu tajnu izvršio to krivično djelo: odavanje *državne* tajne. Da je tako može se vidjeti čak i iz propisa čl. 13 Zakona o vojnim sudovima, jer su vojni sudovi nadležni da sude i kad je u pitanju odavanje državne tajne u oblasti narodne obrane. Eto, da je takav jedan akt donijelo Predsjedništvo SFRJ, to bi bio akt koji bi sadržavao *državnu* tajnu, a tajna bi se odnosila na poslove narodne obrane. Iz toga posredno (možemo zaključivati samo posredno) zaključujem da se radilo o samostalnom aktu komandanta jedne armijske oblasti i o neovlaštenom postupanju takvog komandanta. On po Ustavu SFRJ nema ovlaštenja da daje ikakve naredbe o upotrebi oružanih

snaga u miru, a iz obrane Borštnera zaključujem da je on zaključio, da će na području njegove domovine doći do upotrebe oružanih snaga u miru.

Ako dođe do ovakve situacije da neko drugi, a ne Predsjedništvo SFRJ, dakle, da komandant armijske oblasti ili niži vojni starješina izda jedno takvo naredjenje koje građanin može doživjeti kao opasnost po njegov narod, po njegovu republiku, po suverenitet njegove republike, mislim da je tada građanin i po republičkom ustavu pozvan da se zaštiti od jednog takvog postupka. Ja bih to mogao i citirati, a mislim da su ustavi republika u bitnom identični. Ustav Hrvatske u članu 325. kaže da je nepovredivo, neotuđivo pravo i dužnost.... građana, da štite i brane slobodu, nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu cjelokupnost i ustavom utvrđeno društveno i političko uređenje socijalističke republike Hrvatske, naravno i Jugoslavije, ali i Hrvatske! Ja iz toga zaključujem da je Borštner u takvoj situaciji postupao u skladu s Ustavom Slovenije, ako je bio uvjeren da se radi o vitalnoj opasnosti za suverenitet njegove zemlje: da je postupao u skladu sa onim što Ustav od njega traži. U skladu i s jednim prirodnim pravom. Vodjen je i kategoričkim imperativom koji ga je tjerao i natjerao da tako postupi. Već su kolege govorile da, ako je pri tom u formalnom pogledu izvršio krivično djelo odavanja vojne tajne, da je tim istodobno zaštitio jedno veće, ili pokušao da zaštiti jedno veće dobro. U svakom slučaju mislim da je postupao u stanju krajnje nužde. U članu 10. Krivičnog zakona Jugoslavije kaže se da nije krivično djelo ono, koje je učinjeno u krajnjoj nuždi. Krajnja nužda postoji kada je djelo počinjeno, učinjeno zato, da bi se otklonila istodobna neskrivljena opasnost koja se drugačije nije mogla otkloniti, a pri tom učinjeno zlo je manje, odnosno nije veće od zla koje je prijetilo.

U tom pogledu postoji i presedan u reguliranju tajni u našem krivičnom zakonodavstvu. Usput kažem, puno je krivičnih djela kod nas kojima se štite i čuvaju tajne. Našao sam u saveznom, t. j. Krivičnom zakonu Jugoslavije, bar 8 različitih krivičnih djela kojima se štite razne tajne: državne, vojne, službene, poslovne itd. i daju njihove varijacije te po tri republička krivična djela. Ali ovaj osnovni republički primjer odavanja tajne to je hrvatski član 56. Krivičnog zakona, slovenski je čl. 72. Krivičnog zakona Slovenije. Tu se u stavu prvom predviđa da svaki građanin čini krivično djelo neovlaštenog otkrivanja tajne, ako otkrije tajnu koju je saznao u vršenju svojeg poziva. Medjutim u stavu 2. tog člana je rečeno da se neće kazniti onaj koji je otkrio tajnu u općem interesu, ili u interesu druge osobe, čiji je interes pretežniji od interesa čuvanja tajne. To je jedini slučaj gdje zakonodavac daje ovakvo jedno oslobodjenje onome ko provali tajnu i gdje komparira odavanje tajne s višim interesima koji mogu biti dovedeni u pitanje. Mislim da je tu došlo do jedne nekonsekventnosti zakonodavca što je samo i jedino u ovom slučaju, i to samo kad štiti interes građanina, čovjeka, samo tada je bio konsenkventan pa predvidio i viši interes od zaštite tajne. Inače, kad štiti ostale tajne, od poslovne pa nadalje, nema više nikakvih ekskulpiranja.

Čini mi se da i sam Zakon o oružanim snagama daje određenog osnova da se pod određenim okolnostima odbije ova slijepa vojnička poslušnost kad netko vojnoj osobi izda neko naredjenje, u ovom slučaju da čuva tajnu.

Član 53. Zakona o oružanim snagama kaže da je vojna osoba dužna izvršavati naredjenje pretpostavljenih, osim ako je očigledno da bi izvršenje naredjenja pred-

stavljalo krivično djelo.

Iz ovog što sam do sada rekao proizlazilo bi da je Borštner mogao pomisliti ili zaključiti, ili, dapače, sa sigurnošću biti uvjeren da bi počinio krivično djelo, ili još teže od standardnog krivičnog djela, da je to kao tajnu sačuvao.

U članu 53. stav 4. tog istog Zakona o oružanim snagama je rečeno da vojna osoba nije dužna, odnosno kako je vojna osoba dužna postupati kad smatra da naredjenje sadržava nalog da se izvrši krivično djelo. Tada je ovlaštena da o tom obavijesti pretpostavljenog starješinu, ili starijeg od osobe, doslovce se tako kaže, »koji je izdao naredjenje«. U svijetlu onog što sam naprijed rekao, u vojnom pogledu u Sloveniji nema starijeg od komandanta Ljubljanske vojne oblasti, a ono što Borštner tvrdi da je htio učiniti je to, da je htio obavijestiti najviše državne funkcionere Slovenije, među koje kao najkompetentniji svakako, spadaju i članovi Predsjedništva SR Slovenije. Meni se čini da je jedan takav put čak u skladu i sa odredbama, ili bar vrlo blizak onim intencijama zakonodavca, kad se propisuje odredbu člana 53. stav 4. Zakona o oružanim snagama.

Dakle, da nije u pravu Vrhovni vojni sud kad kaže da je Borštner sasvim proizvoljno zaključivao da o tome smije obavijestiti najviše rukovodiocce Slovenije. Na strani 30 presude Vrhovnog vojnog suda stoji, da ne samo što članovi redakcije »Mladine« nisu ovlaštene osobe da se upoznaju s tim dokumentom, nego da u odnosu na konkretno naredjenje to nisu ni rukovodioci Slovenije, jer da ni oni ne spadaju u krug ovlaštenih lica. Ko to onda spada u krug ovlaštenih lica? Tko je taj koji može procjenjivati, da li je jedna odluka u skladu s ustavom? I to se sasvim izričito kaže u toj presudi.

Mislim da ima osnova za zaključivanje, da je povodom ovakve obrane Borštnera sud trebao procjenjivati i zakonitost i ustavnost i kompetentnost, te da li je komandant armijske oblasti imao ovlaštenja ili je prekoračio svoja ovlaštenja, kada je, iako *u miru*, naredio kako se unutra, u zemlji imaju upotrijebiti vojne jedinice, čiju je upotrebu propisao tim svojim aktom.

Za ilustraciju bih još spomenuo, kako se i u svijetu bave sličnim problemima, kako je i Velika Britanija nedavno sudovala i imala problema u vezi sa provaljivanjem službene tajne od strane jednog visokog vladinog službenika, nekog Pontinga. On je, kao vladin funkcioner, javio jednom poslaniku, članu britanskog parlamenta, da je u ratu s Argentinom engleska vojska sasvim neosnovano potopila krstaricu »Belgrano«. To je bilo zabranjeno objaviti, bilo kome priopćiti. To je u Engleskoj predstavljalo službenu tajnu po njihovom posebnom, relativno novom zakonu. I Ponting je bio optužen. Medjutim, porota ga je oslobodila, jer je smatrala da je iznošenjem tih činjenica učinio manje zlo, nego da je prešutio jednu takvu nekorektnost njihove vojske.

Iz svega toga, pa i iz ovih argumenata, zaključujem da je u ovom postupku, što su već kolege rekli i prije mene, napravljen ozbiljan propust što, osobito zbog kategoričnosti, konsekvantnosti obrane Borštnera, nije uvaženo, da je on bio vođen kategoričkim imperativom, da je postupao tako kako je postupao slijedeći poziv svoje savjesti. Postupao je tako kao što jeste, jer je mislio da je to dužan činiti kao sin svog naroda, da time vrši svoju nacionalnu i građansku dužnost. Zato je bila duž-

nost organa vojnog krivičnog postupka da njegovu obranu provjeravaju i da mu valjanim argumentima dokažu da je njegovo stajalište bilo neosnovano, da su njegov strah ili strepnja bili neosnovani i da ništa u toj zapovijesti, koja je sporna, nije bilo takvo da bi kod njega moglo stvarno izazvati neku strepnju ili dojam da je u pitanju ugrožavanje, suspendiranje ili ograničavanje suvereniteta njegova naroda, Republike Slovenije.

Inače se potpuno slažem u pogledu primjene međunarodnog prava u smislu, da kada je ono ratificirano, da se mora primijeniti neposredno na sudu. Ali se ne bih složio u pogledu odredbi međunarodnog pakata o branitelju. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima u članu 14. točka 3, b i d govori o tom pravu, međutim formulacija nije sretna i teško iz nje možemo zaključiti da nam daje pravo na odvjetnika. Ona govori o branitelju i zato nije najsretnija jer ne kaže, da to mora biti odvjetnik. Zakon o vojnom sudu dopušta branitelja i teško možemo reći, da je to protivno ovom međunarodnom paktu. Nažalost.

Ingo Paš

Na kratko bi glede tega, kar je povedal kolega Budak, opozoril še na drug vidik problema. Mislim, da je posebna kršitev v sodbi vrhovnega vojaškega sodišča, ker sploh ni zavzelo v razlogih sodbe nobenega stališča do tega problema, o katerem je govoril kolega Budak, to se pravi predvsem do inštituta skrajne sile. Iz Borštnerjevega zagovora namreč izhaja to, o čemer je pravkar govoril tov. Budak. To se pravi, da je bilo njegovo ravnanje pod vplivom skrajne sile. Vrhovno vojaško sodišče bi moralo v svoji sodbi o tem vprašanju, tudi če ta razlog odklanja, navesti prepričljive razloge. Glede na to lahko takoj zaključimo, da sodba o odločilnih dejstvih ne vsebuje razlogov.

Zadeva je pa seveda tudi obratna, namreč, če predpostavimo, da je bil Borštner v zmoti, da je bil dokument ustaven in legalen, on pa je recimo v zmoti sodil, da je s tem dokumentom dana ogroženost - kot se je izrazil - slovenskega naroda. V tem primeru bi imeli primer dejanske zmote, ki prav tako ekskulpira. Seveda bi tudi glede tega vprašanja morala drugostopenjska sodba navesti razloge. Pa jih spet nima, enostavno je tiho, molči, gre preko tega. Sodba torej tudi v tem primeru nima razlogov o odločilnih dejstvih. Sodim, da bi bil to dejansko lahko razlog za zahtevo za izreden preizkus, in sicer po tretji točki 427. člena ZKP. Gre namreč za kršitev določb kazenskega postopka v pritožbenem postopku, pri čemer je ta kršitev vplivala, da ni bila izdana pravilna sodba. To bi vsekakor bili določeni razlogi.

Hotel bi pa reči še nekaj drugega. Sodba ne vsebuje navedenih razlogov, ne vsebuje pa niti drugih razlogov. Če preberemo to sodbo, predvsem vidimo, da pravzaprav ne pojasnjuje, kako naj bi prišel Borštner do inkriminiranega dokumenta. Ta del je v temi. Je pa popolnoma jasno, da je to ena od odločilnih okoliščin, ki bi jih bilo treba v tej sodbi zelo skrbno osvetliti, razjasniti itd. Sodba, ki je javna, z razlogi javna, na kar je predhodno opozoril že kolega Stanovnik, bi morala ta problem (ki seveda ne predstavlja nobene tajne), kako je Borštner prišel do dokumenta, pojasniti. Tudi to je pomanjkljivost sodbe, ki tudi tu ne obsega razlogov glede odločilnih okoliščin. Pri tem pa je treba konstatirati, da se na koncu 12. strani sodbe Vrhovnega vojaškega sodišča navaja Borštnerjev zagovor, češ da »ni nepomemb-

no niti dejstvo, da je bil ta akt že pred predajo pristopen večjemu številu oseb, tudi nepooblaščenim, saj je bil tudi obtoženi Borštner nepooblaščen oseba.« Ne bom komentiral dalje. Pravniki znamo iz tega narediti sklepe. To je en del te problematike.

Druga tematika pa je naslednja. Zastavljam drugo vprašanje, namreč, da je Borštner ta dokument prinesel na uredništvo Mladine. Dokumenta ni izročil privatno Tasiću kot Tasiću. Torej, ni ga prinesel Tasiću, prinesel ga je na uredništvo Mladine. To bi hotel posebej poudariti. Borštner naj bi kršil tajnost, ker naj bi izročil dokument Tasiću, Tasić naj bi kršil tajnost, ker naj bi ga izročil Zavrlu. Zavrl pa s tem, ker naj bi ga izročil Janši, Janša pa s tem, ker naj bi ga hotel objaviti. To so seveda samo hipoteze, v sodbah o tem ni nobenega dokaza. Za Janšo je sploh največji problem, on je pod največjim vprašajem, čeprav je v bistvu ključna oseba procesa, saj so ga prvega aretirali. Zdaj pa je največji vprašaj, kaj se njemu sploh da očitati. Treba je namreč javno in glasno poudariti, da posest dokumenta ni nobeno kaznivo dejanje. Torej, da seznanim sam sebe s tem dokumentom in da imam ta dokument v posesti, ni kaznivo dejanje. Po nobenem zakonu.

Ta dokument je prišel na uredništvo Mladine. Lahko bi prišel tudi po pošti in je Tasić pač slučajno ta dokument od njega prevzel, je pa zdaj vprašanje, ali je tajnost v resnici kršena, če je bilo uredništvo seznanjeno z dokumentom.

To je vsebinska dilema, ki bi ji bilo treba nekaj dodati. Po dikciji 1. odstavka 224. člena KZ SFRJ je za to kaznivo dejanje izrecno definirano, da ga stori, »kdor komu drugemu neupravičeno sporoči ali izroči...« Dokument je bil dan uredništvu. Ali lahko zahtevamo, da nekdo, ki je v tem uredništvu, dokumenta, ki pride na uredništvo (na uredništvo prihajajo razna pisanja vsak dan) ne da na vpogled kolegu, odgovornemu uredniku? Pri tem puščam popolnoma ob strani materialnopravno definicijo tega kaznivega dejanja. Vprašanje, zakaj ne bi smel pokazati dokumenta odgovornemu uredniku, je najmanj, za kar bi moralo imeti sodišče trdne razloge. Zakaj to ravnanje ni bilo upravičeno? Je Tasić izročil dokument odgovornemu uredniku (kolikor ga je izročil) res neupravičeno? Kajti zakonska definicija je taka, zahteva neupravičenost ravnanja, in pravniki vemo, kaj to pomeni.

To pomeni seveda zelo trd pogoj, in ta pogoj je treba seveda zdaj dokazati. Dokazati pa ga ni treba obdolžencu, dokazati ga mora sodišče oziroma tožilstvo. Dokazati, da je ravnanje resnično neupravičeno. Neupravičeno pa ne more biti, če je bil dokument v okviru istega uredništva, kajti dokument je prišel na uredništvo. To je tudi razlog na isti zakonski podlagi, kot sem že prej opozoril, za spodbijanje sodbe v okviru tega izrednega pravnega sredstva.

Andrej Stanovnik

Ker sem vas prej predolgo moril, bom kratek. Gre za novoto, ki jo je v pritožbi navedel zagovornik obtoženega Borštnerja. Sodbo vrhovnega vojaškega sodišča ste prebrali, vseeno bi ta odstavek povzel; gre za nov podatek glede vprašanja Borštnerjeve kazenske odgovornosti, ki se omenja na 9. strani beograjske sodbe - citiram:

»Pritožbi je bilo priloženo potrdilo dr. Jožeta Lokarja, psihiatra iz Ljubljane, ki je

sicer sodni izvedenec, ki naj bi ugotovil pri Borštnerju neke izrazite in hude osebne lastnosti svojskosti...» Potem sodba povzema naštevaje podrobne psihiatrične diagnoze, v kateri dr. Lokar ugotavlja določene abnormnosti. Sodba poudari, da je v potrdilu dr. Lokarja navedeno, da bi bilo treba Borštnerja nujno poslati na nevropsihiatrični pregled.

Poglejte, to je bila novota. O tem se na procesu v Ljubljani ni vedelo nič. Ta trditev se je pojavila šele v pritožbi in je bila dokumentirana s potrdilom, ki ga je podpisal psihiater. Ta je tako znan, da ni treba o njem posebej govoriti in je tudi res sodni izvedenec pri ljubljanskem sodišču.

Vrhovno vojaško sodišče ni moglo mimo tega in je spoštovalo določilo čl. 370/4 ZKP, ker se je pojavil dvom glede Borštnerjeve kazenske odgovornosti. Sodba izrecno navaja, da je ta dvom nastal in da je potem sodnik poročevalec ukrepal po čl. 370/3 ZKP ter zahteval od psihiatrične klinike Vojaške medicinske akademije v Beogradu poročilo o opravljenih pregledih.

Vrhovni vojaški sodniki so torej šteli, da potrdilo dr. Lokarja zadošča, da obstaja dvom o tem, ali je ali ni podana kazenska odgovornost - z drugimi besedami, ali je bil Borštner v času storitve dejanja popolnoma prišteven ali ne. To je dejstvo in to v sodbi tudi piše. Druga stvar pa je sedaj to, kako so ravnali glede tega dvoma, in to v sodbi tudi povedo; na tem mestu pa so po mojem mnenju katastrofalno kiksni.

Popolnoma na dlani je, da bo sodba zaradi tega morala odleteti!

Po mojem prepričanju je samo vprašanje, v katerem postopku se bo to zgodilo.

Pozivam kolege, da se o tem izjasnijo, ali je zahteva za izreden preizkus pravnomočne sodbe primerno sredstvo - namreč zato, ker gornji problem lahko spravimo pod 1. ali 3. točko 427. člena, ki govori o zahtevi za izreden preizkus pravnomočne sodbe. Ali je ta zahteva primerno sredstvo, da se opisani razlog uveljavlja, ali ni morda bolj primerno pravno sredstvo obnova postopka, katere vložitev pa je seveda možna še ob nekem nadaljnjem pogoju, ki se bo ali pa se ne bo uresničil.

Vojaška medicinska akademija v Beogradu je poročala vrhovnemu vojaškemu sodišču (str. 25 sodbe): »... da je izključen sum o kakšni duševni bolezni kot pri obt. Borštnerju, ter da je s psihiatrične strani zmožen za aktivno vojaško službo v JLA.« Potrdilo dr. Lokarja - ponovno opozarjam - pa ne govori o tem, da gre za duševno bolezen. To potrdilo govori o tem, da gre za neke abnormnosti, za duševne motnje, kar pa je čisto druga stvar. Ti ljudje zdaj mešajo jabolka in hruške v isti žakelj! To je čisto druga stvar. Neformalno sem obveščen, da je bil po izdaji citiranega potrdila in po oddani pritožbi napravljen EEG, encefalogram za Borštnerja, in da je v njem dokumentirano, da gre za neko organsko okvaro možganov. Vse to, kar sem prej navedel, torej te abnormnosti so pa posledica poškodbe, travme, organske okvare možganov. Tako je, človek je revež.

To je ena stvar, oni pa so prek vojaške medicinske akademije raziskovali nekaj povsem drugega; izključili so duševno bolezen - dr. Lokar niti v sanjah ni govoril o kakšni duševni bolezni, govoril je o tem, kar je opazil ter izrecno priporočil pregled pri nevropsihiatru. Na Vojaški medicinski akademiji pa so Borštnerja pregledovali psihiatri in ne nevropsihiatri. Zato govorim, da gre za jabolka in hruške!

Mislím, da bi bilo treba razmisliti, ali bo ta stvar uporabljiva v zahtevi za izreden preizkus pravomočne sodbe, za katero poteče rok 17. t. m., ali bi bilo morda bolj pametno Borštnerju svetovati, naj gre na pregled na nevropsihiatrično kliniko v Ljubljani. Če bodo tam ugotovili, da gre za takšno posttravmatsko stanje in tak vpliv na njegovo duševnost, da je mogoče zaključiti, da je bila v času storitve dejanja vprašljiva njegova kazenska odgovornost, torej njegova prištevnost, mora biti sodba že samo zaradi te napake razveljavljena.

Drugo vprašanje, ki ga tudi naslavljam na kolege, ki pa ga tudi nisem domislil do konca, je, koliko lahko to koristi drugim obsojencem. Podatke jemljem samo iz sodbe, vgradil sem samo tisto, kar sem neformalno izvedel glede EEG in nič drugega.

Vojaški sodniki so sami sebe nekam ugriznili, po domače povedano.

Če se izkaže za točno, da Borštner res ni bil prišteven takrat, ko je prinesel tisti papir na redakcijo Mladine, ali lahko to vpliva na kazensko odgovornost oziroma vprašanje obstoja dejanja pri drugih soobtožencih? To postavlja zadevo v popolnoma drugačno luč.

Opozarjam, da se to tudi popolnoma sklada s tistim, kar je v svoj zagovor navedel Tasić, ki je bil receptor dokumenta od Borštnerja. Tasić je rekel, da te zadeve sploh ni resno jemal in ni kaj dosti razmišljal o tem. Seveda je vprašanje, koliko to vpliva na odgovornost drugih fantov.

Samo toliko sem hotel povedati kot zanimivost in zato, da v tej smeri nekaj razmislite. Meni se namreč zdi gornje zelo zelo oprijemljiv razlog, ki nima seveda nič opraviti z visokimi ideali, o katerih smo do sedaj govorili, je pa od hudiča praktičen razlog za Borštnerja. Vsaj za Borštnerja, mislim!

Vladimir Šeks

Dopustite mi da odgovorim na poziv kolege Stanovnika u vezi sa činjenicom da je Vrhovni vojni sud prihvatio, uvjetno rečeno, nalaz i mišljenje medicinskih vještaka Vojno medicinske akademije, a nije prihvatio implicate nalaz stručnog tima Dr. Lokara.

Po meni je odgovor na to pitanje vrlo kratak. Vrhovni vojni sud je i u ovoj prilici počinio bitnu povredu odredaba Zakona o krivičnom postupku selekcionirajući nalaze i mišljenja stručnih osoba (vještaka) i rekavši »prihvaćamo ono što je napisao tim vještaka u JNA, a ne prihvaćamo ono što je napisao tim vještaka Dr. Lokara«. Per analogiam sa odredbama Zakona o krivičnom postupku, ukoliko između dvije stručne ekspertize (dva nalaza i mišljenja vještaka) postoji proturječnost, tada se saslušanjem vještaka mora pokušati postići suglasnost; ukoliko svaki od vještaka ostane kod svoga stručnog nalaza i mišljenja (a oni se bitno razlikuju, kao što je ovdje slučaj), tada se mora, po zakonu, ići na ekspertizu (vještačenje) po trećim vještacima. Ne može sud koji sudi, a isto tako ni sud koji odlučuje o žalbi na presudu, jednostavno reći »Uzet ćemo ovaj nalaz i mišljenje nećemo uzeti u obzir, jer nam to ne odgovara.« A baš tako, pristrano i neobjektivno, na štetu optuženog Borštnera, na štetu istine, postupio je Vrhovni vojni sud.

Zakon o krivičnom postupku je riješio takav postupak, koji sam opisao, iz vrlo jednostavnog razloga. Sudovi, naime, ne raspolažu stručnim specijalističkim znanjem i ne mogu (suci) ocjenjivati koji vještak je dao svoj nalaz i mišljenje u skladu s pravilima struke, u skladu s znanstvenim aparatom. Jer da to mogu tada sudovima ne bi trebali vještaci. A, Vrhovni sud se ponio kao medicinski ekspert i to ekspert arbitar koji suvereno (ali bez obrazloženja), ocjenjuje i selekcionira dva različita stručna mišljenja.

Ključ za razumijevanje takvog ponašanja Vrhovnog vojnog suda mislim da nije na juridičkoj ravni; iluzorno bi bilo misliti da Vrhovni vojni sud ne poznaje najosnovnije institute i pravila procesnog prava. Ključ za razumijevanje takvog ponašanja Vrhovnog vojnog suda leži u političkoj ravni. Svi jako dobro znamo da je proces pokrenut nakon ocjene Vojnog savjeta, koji je ocijenio da je u Sloveniji na djelu kontrarevolucija, da se vodi specijalni rat protiv oružanih snaga i da su redakcije nekih listova u funkciji specijalnog rata; posebno specijalnog rata protiv JNA.

Dakle, vojni savjet dao je političku ocjenu. Vojnom savjetu je predsjedavao Branko Mamula, u to vrijeme savezni sekretar za narodnu obranu. Vojni savjet je značajna i visoka vojna ustanova, koja je po Ustavu savjetodavni organ Predsjedništvu SFRJ kao kolektivnom šefu države i kolektivnom zapovjedniku oružanih snaga SFRJ, a na njegovu čelu se nalazio ministar obrane. Kada je takav jedan organ donjeo političku ocjenu (protivustavnu, jer to ne spada u njegovu kompetenciju), tada je jasno da nakon takve političke ocjene aktivnost vojnih organa mora biti usmjerena k cilju da se dokaže osnovanost takve političke ocjene. To izričito govori i Zakon o općenarodnoj obrani koji u članovima 194. i 195. određuje: »Organi sigurnosti JNA poduzimaju potrebne mjere radi otkrivanja i spriječavanja djelatnosti pojedinaca, grupa ili organizacija usmjerenih na podiranje ili rušenje Ustavom SFRJ utvrđenog društvenog uređenja i sigurnosti SFRJ, ako se takve djelatnosti obavljaju u JNA ili prema JNA.«

Prema tome, ako je Vojni savjet donio ocjenu, kakvu je donio, a znamo koja je njegova funkcija, tko sjedi u njemu i tko mu predsjedava, onda je logično da su organi sigurnosti JNA, u koje spada vojna policija, vojno tužilaštvo i kompletan sigurnosni korpus JNA, morali dokazati političku ocjenu Vojnog savjeta. Stoga sve ovo što smo mi ovdje govorili ukazuje da u cijelom slučaju činjenice nisu važne, dokazni postupak nije važan, »formalnosti« nisu važne. Sve to govori da se ima posla sa već spomenutom sentencom: »Kada politika ulazi u sudnicu na vrata, pravda izlazi kroz prozor.«

Aleksandar Lojpur
(neavtorizirana razprava)

Po mom mišljenju se ovde postavlja jedno vrlo važno pitanje: šta raditi sa takozvanim nepostojećim sudskim presudama. Postoji zapravo jedna vrlo velika sumnja koja je dosta, čini mi se, opravdana. Na osnovu svega onoga što je danas, a i u ranijim prilikama bilo izneto, čini se da je čitav postupak, koji je predhodio donošenju ove presude, u suštini bio ilegalan. Pogledajte prvo taj dokument o kojem se radilo, ako je istina ono što optuženi iznose o tom dokumentu, da je njime bilo predviđeno neko protivzakonito in protivustavno postupanje, kojim bi praktično bili razvlašteni legalni organi vlasti u SR Sloveniji, onda takav dokument sam po sebi predstavlja

materijalni dokaz. To je jedno vrlo ozbiljno krivično delo, ako su te optužbe, koje iznose optuženi tačne. Pod takvom pretpostavkom onda jedan takav dokument predstavlja materijalni dokaz o krivičnom delu protiv osnovnog društvenog uređenja. Ako tako posmatramo stvari, onda se jasno pokazuje da je građanska dužnost javno upozoriti nadležnog javnog tužioca o postojanju jednog takvog dokumenta i o postojanju jednog takvog materijalnog dokaza, odnosno da je neko pokušao da poćini jedno takvo krivično delo. Krivični postupak koji je prethodio donošenju ove presude - ako je tačno ono što optuženi tvrde - se onda u stvari javlja kao sredstvo odbrane onih koji bi trebali da sede na optuženićkoj klupi. Kada bi recimo, meni došli ti ljudi da im dam neki savet ja bih, pre svega savetovao da traže obnavljanje krivićnog postupka. Naravno na osnovu te sumnje da je neko pokušao da poćini jedno vrlo ozbiljno krivićno delo. Eventualno bi im rekao da, ako zaista veruju da je neko htio da na protivzakonit naćin ugrozi sistem u Sloveniji da je onda njihova građanska dužnost da i obaveste što veći broj ljudi o tome i da podnesu krivićnu prijavu nadležnom javnom tužiocu. Savetovao bih im da podnesu i krivićnu prijavu nadležnom javnom tužiocu, ako su mišljenja da je već došlo do faze kada se radi o tome da je presuda postala pravosnažna i da treba da se zatraže vanredni pravni lekovi. Eventualno bih savetavao da to podnesu kao prilog zahtevu za ponavljanje postupka i naravno ono što je ovde već bilo izneto u vezi sa medicinskom dokumentacijom.

Drugi momenat na kojeg sam htio da ukažem u vezi sa time, jeste to da kod nas postoji jedno saznanje, koje više i nije sporno, naime da je naš pravni sistem u krizi i da se ta kriza pre svega ogleda o tome da neke neovlašćene osobe vrše protivzakonit uticaj na sudove. U našoj današnjoj društvenoj situaciji je to toliko postalo opšte mesto da je jedina dozvoljena politićka organizacija, Savez komunista Jugoslavije, to prihvatila kao svoj zvanićni stav. Naime, da je u drušćvu kriza prava i kriza sudskog sistema, a i kriza nezavisnosti sudova. Ako je to tako, onda zaista ne vidim razloga da ne prihvatimo ovo shvatanje kojeg su prihvatili i komunisti. S obzirom na sve što je dosada izneto o ovom postupku, vrlo oprezno se postavlja i pitanje: nije li zapravo ovaj postupak baš taj konkretan primer kada su neki ovlašćeni ljudi izvršili protivzakonit pritisak na sud u cilju da se donese ovakva presuda kakva je doneta?

Postavlja se, dakle, ne samo pitanje legaliteta, nego se postavlja i pitanje legitimiteta takve jedne presude. Po mom mišljenju jednu takvu presudu treba tretirati kao i presudu u dahauskim procesima. Danas je vreme drugaćije. U vezi sa dahauskim procesima je trebalo 30 godina da zahtevamo ponavljanje postupka i da rehabilitujemo te jadne ljude kojima je bila naneta jako velika nepravda. Međjutim, danas vreme ide brže, društvene promene se mnogo brže odvijaju. Mislim, da su već sada sazreli društveni uslovi da i pored ovako kratkog vremena ne čekamo da pretekne 30 godina pa da tek onda izvršimo potpunu rehabilitaciju ovih ljudi, kojima je takodjer naneta nepravda - ako je naneta. Dakle, i da sa ovom presudom postupamo onako kako se postupa kada je opšte poznato da u stvari predstavlja, da tako kažem, sudaćku grešku; i to namerno napravljenu sudsku grešku. Ako je taćno što optuženi tvrde onda su oni koji su doneli ovu presudu vrlo dobro znali šta rade. Oni nisu doneli presudu u zabludi, nego su znali šta rade i namerno su hteli to. Treba dakle reći: to je presuda kao što je bila u slućaju dahauskih procesa i zato traćimo obnavljanje postupka.

Moja stališča glede teh sodb, predvsem z vidika rabe jezika, so znana. Osebnostno menim, da izvršitev takih sodb ni dopustna.

Po določilu 379. člena Ustave SFRJ lahko ustavno sodišče Jugoslavije zaradi preprečitve napopravljive škode zadrži izvršitev odločbe, zoper katero je sprožen ustavni spor. Povedal sem že, da sem osebno dal pobudo. ustavnemu sodišču Jugoslavije, da oceni ustavnost poslovnika o vojaških sodiščih prve stopnje. V tej pobudi sem predlagal ustavnemu sodišču Jugoslavije, da zadrži izvršitev te sodbe.

Sodim, da so dane zakonske možnosti tudi izvršilnim sodiščem, da pretehtajo, ali se ta sodba v resnici izvrši zdaj ali se počaka z izvršitvijo do končne odločitve najvišjih sodnih inštant, kot je rečeno v tem apelu.

Vsekakor menim, da smo sredi nekega zelo paradoksalnega primera. Imamo sodbo, za katero je predsedstvo SR Slovenije ugotovilo, da je bil postopek protiustaven, to je javno ugotovljeno, javno prezentirano, in to protiustavno sodbo bomo zdaj izvršili. Zame je to paradoks. Ta paradoks pomeni, da je sodišče ravnalo protiustavno, vseeno pa je ravnalo po zakonu. Odlično. Logika se mi zdi perfektna. Osebno sodim, da ta logika ne more zdržati in da tega akta enostavno ne moremo priznati, dokler velja suspendirana določba. Bodimo korektni, pogledjmo stvar v oči. Če so kršili ustavo, če so kršili suverenost slovenskega naroda in te države, je taka sodba nična.

Zastavlja se vprašanje pravnega učinka tega, da je sodišče ravnalo protiustavno, se pravi, da je v nasprotju z ustavo uporabljalo srbski jezik. Danes je nedvomno - vsaj po stališču najvišjih političnih organov v Sloveniji - da je bil ta postopek protiustaven, in da je v tem delu sodišče kršilo ustavo. Vendar moram reči, da se vrtimo kot mačka okoli vrele kaše pri odgovoru na vprašanje, kakšen je pravni učinek te kršitve ustave. Se pravi, če govorimo, da je sodba tukaj, da se mora izvršiti itd., se moramo zavedati, da s takim stališčem tudi rečemo, dobro, ustava je bila kršena, vendar pa to nima nobenega učinka. Ni konsekvence. Ni sankcij. Vprašujem torej, kakšna je sankcija za kršitev ustave. Za kršitev suverenosti. Kako si lahko neki državni organ privoščiti, da v svojem postopku krši suverenost tiste države, v imenu katere nastopa? To je osnovno vprašanje, na katero nihče ne da odgovora. Zame je odgovor jassen in sem ga tudi javno povedal: taka odločba nima nobenega pravnega učinka. Odločba državnega organa, ki je v nasprotju z elementom suverenosti, je s tem prekršila osnovno predpostavko, ki mora biti dana za veljavno odločbo državnega organa, to pa je, da spušta suverenost države. V tej zvezi je prav interesanten naslednji primer (ki sem ga že navedel): če bi bila sodba namesto v imenu ljudstva, ki je suveren v naši socialistični demokratični ureditvi, izdana (ker bi se en sodnik npr. tako spomnil, ker bi bil npr. privrženec monarhistične ureditve ali recimo še stare kraljevine Jugoslavije) - v imenu kralja. Sprašujem se, ali bi se v tem primeru izvršilno sodišče spraševalo, ali lahko to sodbo izvrši ali pa bi celo trdilo, da mora takšno sodbo izvršiti.

Mislim, da dileme v tem primeru ne bi bilo, jezik je pa mirne duše možno kršiti, brez konsekvenc. Zaradi kršitve jezika pa je sodba vseeno izvršljiva. Te logike ne razumem. S pravnega aspekta je zadeva popolnoma enaka. V ZKP piše, da mora sodišče voditi postopek v jeziku, ki je pri sodišču v uradni rabi, da so v uradni rabi

jeziki narodov in narodnosti, pri čemer ta kršitev ni navedena med t. i. bistvenimi kršitvami določb kazenskega postopka.

O tem, da se sodba izda v imenu ljudstva, je prav tako klavzula v ZKP, prav tako pa kršitev te določbe ni navedena med bistvenimi kršitvami. V obeh primerih imamo popolnoma isto pravno situacijo. Če bi te primere obravnavali formalno-procesno (čeprav tukaj ne gre za nobene procesne kršitve, kot sem že prej povedal), gre pri njiju samo za nebstvene relativne kršitve postopka. Samo za to in nič drugega. V enem in drugem primeru. Mislim, da je suverenost slovenskega naroda, če lahko te vrednote sploh kompariram, nedvomno enakovredna suverenosti ljudstva, v imenu katerega se sodba izreka. V prvem in drugem primeru gre za element suverenosti. Uradni jezik poslovanja državnega organa pa je ravno element suverenosti. Tega naroda in te države. In če je ta kršena, tako v enem kot v drugem primeru, je zame posledica v vsakem primeru jasna. Taka sodba ni veljavna. Ne more veljati. In ne more priti do kontradikcije, da imamo zdaj na eni strani protiustavno poslovanje, na drugi strani pa vendarle zakonit postopek.

Ustavno sodišče ne more ocenjevati ustavnosti konkretnega postopka. Kompetence ustavnega sodišča določa ustava, pa tudi poseben zakon o ustavnem sodišču. H kompetencam ustavnega sodišča ne spada odločanje o ustavnosti nekega konkretnega postopka. Tu torej pravne poti ni. Pač pa je ustavno sodišče Jugoslavije pristojno ocenjevati ustavnost in zakonitost zveznih predpisov z ustavo in zveznimi zakoni. Zaradi tega sem sprožil pobudo za oceno ustavnosti in zakonitosti poslovnika, v katerem so dane samovoljne interpretacije navedene določbe zakona o vojaških sodiščih in ki daje pristojnost sodišču, da samo izbira jezik, kar je povsem nedopustno in nikakor ne more biti niti stvar urejanja s poslovníkom. Ta določba je protiustavna in nezakonita.

Ustavno sodišče pa ima možnost, tako po ustavi kot po zakonu, predlagati oziroma zahtevati, da se zadrži izvršitev posamične odločbe, ki temelji na aktu, katerega ustavnost se ocenjuje. V danem primeru temelji ravnanje tega sodišča na omenjenem poslovníku, ki je po moji oceni protiustaven in nezakonit in za katerega je sprožena pobuda. To ni predlog, posamezniki namreč ne moremo dati predloga, ampak le pobude. Predlog lahko da npr. predsedstvo SRS, ki pa je to odklonilo, ker je reklo, da se o tem ni kaj pogajati. To je sicer tudi neko stališče, vendar menim, da je treba poslovník spraviti s sveta. Brez odločitve ustavnega sodišča, če ga zvezni organi sami od sebe ne bodo odstranili, pa to ne bo mogoče. Zato je treba vložiti pravno sredstvo. Tudi skupina državljanov lahko da samo pobudo, ima pa seveda to neko večjo moralno težo, kot pobuda posameznika. Bil bi zelo vesel, če se moji pobudi pridruži še več posameznikov. Predlog lahko vložijo na ustavno sodišče (po predlogu ustavno sodišče mora ravnati) le v ustavi navedeni organi, med drugimi so to seveda predsedstvo republike, republiška skupščina, republiško ustavno sodišče in drugi upravičeni predlagatelji postopka pred ustavnim sodiščem.

Vladimir Šeks

Podržavam ono što je rekao kolega Lojpur u vezi formulacije Apela. Naime, ne-sporno je da će biti uložen zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne pre-sude. A u čl. 428. st. 5. Zakona o krivičnom postupku stoji izričito da prvostepeni

sud ili sud koji odlučuje o zahtjevu za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude, može obzirom na sadržaj zahtjeva odrediti da se izvršenje pravomoćne presude odgodi (do odluke o zahtjevu) ili prekine (ako je u toku). Stoga postoji zakonsko uporište i upravo na njega se i pozivamo u Apelu, kada predlažemo da nadležni organi donesu odluku o odgodi izvršenja kazne. Jedino bi možda moj prijedlog bio da se u Apelu doda riječ »I Federaciji«. Jer o odgodi izvršenja kazne povodom izvanrednog pravnog lijeka (zahtjeva za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude) može odlučiti prvostepeni sud (Ljubljanski vojni sud), ali i Savezni sud koji će odlučivati o ovom pravnom lijeku. Zato mi u Apelu ne postavljamo nelegalni zahtjev i vjerojatno je kolegica zamjenica javnog tužioca radi prve formulacije teksta Apela mislila da mi tražimo nešto nelegalno.